

Detta är en utskrift från från Göteborgs-Posten.

Utskriftversion av: <http://www.gp.se/kulturnoje/1.440235-7-9-utga-fran-humanioras-uppgifter->

Publicerad 7 september 2010

Uppdaterad 11 september 2010

7/9 "Utgå från humanioras uppgifter"

Förståelsen för humanioras uppgifter och värde är outvecklad. Har politikerna och andra beslutsfattare insikt i vilka typer av kunskap som är värdefulla för samhället? Jag känner mig inte särskilt övertygad, skriver Martin Wiklund.

När man bedömer hur humaniora fungerar i Sverige och diskuterar vad som bör göras för att förbättra verksamheten och dess villkor, är det nödvändigt att göra det i relation till de uppgifter och syften som humaniora har och bör ha i samhället. Annars är risken stor att de åtgärder som vidtas i praktiken motverkar syftet med verksamheten – och det vore väl onödigt dumt?

Ett av problemen med debatten om humaniora är att förståelsen för humanioras uppgifter och värde är så outvecklad. När politiker och byråkrater, som kanske aldrig har studerat humaniora och än mindre utvecklat någon egentlig förståelse för humanioras syfte, ges befogenheter att fatta beslut om humanioras villkor i form av finansieringssystem och utvärderingssystem, som i sin tur får konsekvenser för publicerings- och undervisningsformer, kan försöken att höja kvaliteten utgöra ett direkt hot just mot humanioras kvalitet och värde för samhället.

Har politikerna och andra beslutsfattare insikt i vilka typer av kunskap som är värdefulla för samhället? Jag känner mig inte särskilt övertygad. Till exempel hör det knappast till den humanistiska forskningens uppgifter att stärka Sveriges ekonomiska position i den globala konkurrensen för att i förlängningen försörja välfärdsstaten, som både f d högskole- och forskningsminister Lars Leijonborg och hans efterträdare Tobias Krantz tycks föreställa sig (att de råkar vara borgerliga politiker är likgiltigt i sammanhanget – förståelsen för humanioras värde tycks vara ungefär lika liten till vänster som till höger). Det är synpunkter som de har uttryckt i en mängd sammanhang och som möjligen passar för medicinsk och teknisk forskning, men inte för humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning. Denna forskning är inte patentbaserad, utan fritt tillgänglig oavsett var den produceras. Om man vid ett tyskt eller amerikanskt universitet utvecklar en ny demokratiteori kan den användas fritt i det svenska samhället och i svensk forskning – och så sker också. Att utveckla förståelsen för demokratins villkor är värdefullt för samhället, men inte för att det stärker Sveriges konkurrenskraft eller ger skatteintäkter. Inte heller kan det vara något centralt mål att stärka Sveriges prestige genom att lyckas få fler Nobelpris (även om de naturligtvis är välkomna). Visst är det bra att politiker värnar om kvalitet i forskning och undervisning, men ännu bättre vore det om de först reflekterade över syftet med verksamheten och vilken typ av kunskap som är

värdefull i sammanhanget och var lyhörda också för andra värden av forskning än ekonomisk tillväxt och finansiering av social trygghet.

Vari ligger då humanioras värde? Det är omöjligt att här peka på alla de olika sätt på vilka humaniora utför viktiga, värdefulla uppgifter för samhället, men låt mig i alla fall nämna några väsentliga områden. Tre centrala uppgifter är att bidra till kulturell självförståelse, samhällelig självreflektion och kulturell orientering. De motsvarar frågor av typen: varför ser vårt samhälle ut som det gör? Varför tänker och känner vi som vi gör? Vilka problem kan vår samhällsform och våra kulturella traditioner tänkas ha? Finns det andra sätt att leva, känna och tänka på – hur har det sett ut historiskt och hur ser det ut i andra kulturer? Hur kan man förstå innebörden i olika kulturella uttryck inom litteratur, teater och konst? Vilka bilder har vi av oss själva och av andra kulturer och religioner och hur rimliga är de?

Flertalet av dessa frågor är knutna till specifika samhällen och har därför olika svar i olika samhällen. Till skillnad från forskning inom medicin är inte kunskapen om till exempel amerikansk historia direkt överförbar på det svenska samhället för att göra dess utformning begriplig.

Humaniora bidrar vidare till samhället genom att i olika utbildningar utveckla förmågor att tolka, analysera och syntetisera, reflektera, argumentera och översätta som används av yrkesutövare inom många olika sfärer i samhället. Humanistisk forskning används och är nödvändig när andra skriver och uppdaterar läroböcker för skolan, även om forskarna inte får betalt för sitt förarbete. På liknande sätt används forskning av skribenter, föredragshållare och lärare utan att det räknas forskarna till godo. Humanister har på detta sätt bidragit till att skapa vår nuvarande kultur under århundraden. Man kan fråga sig hur vårt nuvarande samhälle skulle se ut om man subtraherade alla de bidrag som humanister gjort genom historien inom rättstänkande, politisk filosofi, förmedling av kulturarv och översättningar, utveckling av förståelse av andra kulturer och religioner ...

Att komma med förslag om åtgärder utan att relatera diskussionen till de uppgifter eller funktioner som humaniora bör ha i samhället är som att ge förslag på vägval utan att fundera över målet för resan, eller att försöka orientera sig med nattmössan neddragen. Det handlar naturligtvis inte om att formulera vilka syften som helst, utan att formulera sådana syften som är passande och meningsfulla för verksamheten, som inte förvränger verksamheten eller sätter den på helt fel spår, utan ger den god vägledning.

När Bo Rothstein försöker tolka orsakerna till humanioras prekära situation pekar han på "provinsialism" och den låga graden av publicering i internationella tidskrifter som ett avgörande problem. Visst kan man publicera artiklar och böcker på engelska som gör den egna forskningen tillgänglig för forskare i andra länder, men för de flesta områden inom humanistisk forskning ligger huvuduppgifterna knappast där. Själva kunskapen blir inte mer värd för det svenska samhället för att den också publiceras på engelska. Tvärtom skulle humanioras och samhällsvetenskapernas värde för samhället minska avsevärt om forskare i första hand publicerade sig i internationella akademiska tidskrifter, som förvisso ger hög

utdelning i de flesta utvärderingssystem men endast läses av andra forskare och inte alls vänder sig till den bredare allmänheten. Själva artikelformatet försvårar dessutom, till skillnad från monografin, den längre framställning som möjliggör fördjupning och behandling av större, övergripande sammanhang. För samhället är monografier, essäer och tidningsartiklar av större värde än artiklar i specialiserade internationella akademiska tidskrifter som endast läses av andra forskare.

En renodlad orientering mot publicering i internationella akademiska tidskrifter pekar mot en utveckling i riktning mot specialiserad forskning som publiceras i små portioner i internationella akademiska tidskrifter vid sidan av ett samhälle med svag självreflektion, inskränkt självförståelse, utvecklade förmågor att förstå och ifrågasätta omvärlden och dess kulturella uttryck, och en allmän utarmning av det intellektuella och kulturella livet. Det påminner på ett oroväckande sätt om de farhågor inför framtiden som Max Weber uttryckte för hundra år sedan: människan som en "specialist utan ande, njutningsmänniska utan hjärta, och denna nolla inbillar sig ha nått ett aldrig tidigare uppnått stadium i mänsklighetens historia".

Men det finns också ett annat framtidsscenario: ett samhälle där forskning av hög kvalitet står i förbindelse med samhället, och stimulerar och bidrar till dess självreflektion och självförståelse, utvecklar förmågor att både förstå och problematisera det egna samhället och andra kulturer och religioner, och bidrar till en intellektuellt och kulturellt blomstrande offentlighet.

Vill man främja en sådan utveckling måste man dock utveckla finansieringsformer, utvärderingsformer, organisationer och arbetsvillkor för forskarna och lärarna som motiverar och underlättar för dem att uppfylla sina uppgifter i samhället, i linje med syften som tar tillvara humanioras potential och värde för samhället.

Martin Wiklund

Fil dr i historia och forskarassistent
vid Institutionen för litteratur,
idéhistoria och religion, Göteborgs
universitet